

vyžadovalo. Jím vedený Úřad pro památkovou péči a muzejnictví (*Amt für Denkmalpflege und Museums-wesen*) byl součástí Oddělení pro péči o kulturu a spolitost při župní samosprávě (*Abteilung für Kultur und Gemeinschaftspflege*). Během války Hönigschmid vedl také Komisi pro umění a literaturu Sudetoněmeckého ústavu pro výzkum země a lidu (*Sudetendeutsche Anstalt für Landes- und Volksforschung Kommission für Kunst- und Schriftumsforschung*), která mimo jiné organizovala vydávání uměleckohistorických publikací vztahujících se k sudetskému regionu. Současně byl zástupcem předsedy sudetské odnože Svazu německých vlastivědných muzeí (*Verband der deutschen Heimatmuseen, Gauverband Sudetenland*). Za války byl Hönigschmid též odborným poradcem uměleckého spolku *Sudetenland*, založeného roku 1941 Konradem Henleinem (1898–1945), který se měl stát protiváhou staršího spolku *Metznerbund*. Toto sdružení, jehož oficiálním cílem byla podpora poezie, hudby a výtvarného umění, mělo od počátku značně nacisticky propagandistický ráz.¹²

Konec války zastihl Hönigschmida v Liberci, kde až do léta roku 1946 ochotně spolupracoval s československými orgány, kterým předal agendu Úřadu pro památkovou péči a muzejnictví a poskytl řadu cenných informací o veřejných i soukromých sbírkách deponovaných před postupující frontou a bombardováním v mnoha úkrytech po celých severních Čechách. Ještě v témže roce byl vysídlen do Německa, díky příměluvé Václava Wagnera¹³ do americké zóny, kde byly podmínky alespoň do určité míry lidštější než v sovětské zóně. Poté až do své smrti v devadesáti jedna letech žil v Unterwösenden v jižním Bavorsku v podhůří Alp. Zajímavé je, že i během této doby zůstával v korespondenčním styku s některými svými bývalými českými kolegy, například se Zdeňkem Wirthem.

Kristina UHLÍKOVÁ

■ Poznámky

musel zřejmě být členem Sudetoněmecké strany (*SdP – Sudetendeutsche Partei*), protože do NSDAP byly v roce 1938 přijímány pouze ty osoby, které do SdP vstoupily před 10. 4. 1938.

¹² O spolku i Hönigschmidově angažmá v něm viz Habanová, Liberec jako centrum německo-českého výtvarného umění v první polovině 20. století (disertační práce) (pozn. 1), s. 71–73.

¹³ Korespondence Rudolfa Hönigschmida Václavu Wagnerovi, Literární archiv Památníku národního písemnictví, pozůstalost Václava Wagnera.

Jindřich Ambrož (1878–1955): vynikající ochránce přírody a památek západních Krkonoš

Jindřich Ambrož se narodil 1. července 1878 v Humpolci do dobře situované rodiny. Jeho otec vlastnil menší soukenickou továrnu, a přál si proto, aby také syn vystudoval tamější tkalcovskou školu. Studium na ní ukončil v roce 1895 a poté se intenzivně zapojil do místního společenského života jako sportovec, sokol, zpěvák a ochotnický herec. Stal se také členem dělnického vzdělávacího spolku Svornost v Krnově, kde ovšem výraznější činnost nevyvíjel, neboť tu šlo především o morální podporu české menšiny v městě s výraznou převahou německého obyvatelstva. Poté v letech 1898–1901 absolvoval tříletou vojenskou službu u c. k. 21. pěšího pluku v Čáslavi a Kutné Hoře. V roce 1902 nastoupil v Humpolci na místo adjunkta městského úřadu.

O pět let později se mu naskytla možnost získat mnohem výhodnější místo městského tajemníka v Jilemnici a Ambrož je rád přijal. Odešel tak do Krkonoš, a jak se později ukázalo, bylo to štěstí jak pro město, tak i pro Krkonoše.

Hornatý kraj, do jisté míry podobný Humpolecku, mladému tajemníkovi učaroval a citově si jej zcela připoutal. Proto okamžitě vstoupil do zdejšího veřejného života a vedle výše uvedených sportovních aktivit se zapojil do činnosti zdejšího odboru Klubu českých turistů, Českého krkonošského spolku Ski, okrašlovacího spolku, Ústřední matice školské ad.

Těžištěm jeho činnosti se stala letní i zimní turistika. Mohl tak důvěrně poznávat hory a záhy se zařadil mezi jejich největší znalce. Po 1. světové válce začal v součinnosti s řadou odborníků pracovat na doplnění názvosloví našich nejvyšších hor. Nezřídka napravil omyly či špatné postupy při jeho formování (vyvrátil mimo jiné špatný překlad *Spindemühle* jako Vřetenový Mlýn a pomohl prosadit dodnes užívaný název *Špindlerův Mlýn*). Od roku 1920 pečoval také o vydávání kvalitních českých pohlednic s krkonošskou tematikou.

Ve stejné době (1922) se oženil s odbornou učitelkou jilemnické dívčí školy Ludmilou Jirsovou. Čas ukázal, že spolu nemohou mít děti, ale jejich vztah byl naplněn porozuměním a manželka se mu stala vydatnou pomocnicí v jeho snahách. Po Ambrožově skonu nějaký čas v jeho práci dokonce pokračovala.

Solidní hmotné zabezpečení a absence potomků umožnily Jindřichovi a Ludmille Ambrožovým řadu cest po naší vlasti i do zahraničí, díky nimž poznali nejmodernější trendy v turistice, ale též v ochraně přírody. Výsledkem bylo množství novinových článků směřujících k propagaci podobných aktivit v Krkonoších.

Ve spolupráci s podplukovníkem Matějem Semíkem Ambrož připravil a vydal řadu neobyčejně kvalitních, dodnes ceněných map. V té době již patřil pro vynikající

cí znalosti přírody, historie i památek mezi nejvýznamnější osobnosti meziválečné Jilemnice i celých Krkonoš.

V roce 1923 vydal publikaci *Výlety do Krkonoš, roku 1924 Průvodce po Krkonoších a Špindlerův Mlýn a okolí* a okamžitě tak jejich úroveň zastínil dosavadní publikace. V knižnici Klubu českých turistů vyšlo v roce 1935 nejzávažnější a dodnes oceňované dílo *Krkonoše*. Podílel se také na přípravě textů mnoha drobných prospektů. V tíživé protektorátní situaci sepsal roku 1941 dodnes známou brožuru *Jilemnice – výňatky z dějin a zvláštnosti města*.

Velmi se zasazoval o zlepšení dopravních spojů, v letech 1933–1938 působil jako člen železniční ředitelské rady v Hradci Králové a jistě i jemu náleží podíl na zavedení přímých rychlíkových vozů z Prahy do Rokytnice nad Jizerou, služby, o níž dnes můžeme jenom snít.

Osobně byl Jindřich Ambrož člověk čestný, poctivý, nesmírně pracovitý, někdy až pedanticky pečlivý. Díky tomu se nám zachovala značná část jeho korespondence i podrobně popsaných fotografií a negativů, jež během nespočetných cest po horách pořídil.

V roce 1935 odešel do výslužby, což mu umožnilo věnovat se ještě více ochránářské, propagační a historické práci; stál u zrodu Horské záchranné služby (1935) a stal se předsedou místního odboru Klubu českých turistů (1935–1946), který vedl i v těžkých dobách okupace a vytvořil z něj platformu, na níž se mohli místní obyvatelé za skromných podmínek, leč bez větších problémů scházet, což se záhy projevilo prudkým nárůstem členstva. Oproti předválečné necelé stovce členů jejich počet rychle rostl a jenom v roce 1944 jich do klubu nově vstoupilo víc než sto a celkový počet dosáhl 364 osob. Jistě by se tak nemohlo stát bez promyšlené strategie a činnosti Jindřicha Ambrože a jeho nejbližších spolupracovníků.

Od roku 1936 pak zastával Jindřich Ambrož funkci konzervátora památkové péče a ochrany přírody. Navázal tehdy kontakt s řadou vynikajících odborníků a vytvořil rozsáhlé dílo. V oblasti ochrany krkonošské přírody se jeho osvědčenými spolupracovníky stali přední čeští botanikové, dr. Karel Kavina (1890–1948) a dr. Josef Šourek (1891–1968).

Ambrož studoval historické prameny a vynikající znalost němčiny mu dávala dobré předpoklady pro úspěchy v badatelské práci, spojené především s jeho konzervátorskou činností.

V roce 1938 podrobně mapoval změny hranic. Poté svou pozornost věnoval zejména neobyčejně obsáhlému soupisu starých a památných stromů, jehož dochované torzo dodnes slouží jako vynikající badatelský pramen. V těžké době vytvořil soupis zvonů a usilovně bojoval za záchranu těch historicky nejceněnějších. V roce 1940 provedl výzkum hrobek v děkanském kostele sv. Vavřínce v Jilemnici, ale způsob provedení výzkumu bohužel přinesl jen malý užitek a vlivem změny

Obr. 1. Jindřich Ambrož kolem roku 1947. Foto: Zdenko Feyfar, Krkonošské muzeum Jilemnice.

Obr. 2. Jindřich Ambrož v pozadí se Sněžkou, asi roku 1950. Foto: Zdenko Feyfar, Krkonošské muzeum Jilemnice.

klimatu zřejmě poškodil rakve a uložené ostatky.

V roce 1945 byl Ambrož pověřen zajištěním kulturních památek a archiválií. Zajistil tak archivy v Horním Maršově, Hostinném a Trutnově i archiv bývalého harachovského velkostatku Jilemnice a zpracoval velmi podrobný soupis inventáře jilemnického zámku. Již 12. května 1945 se postaral o převzetí sbírek Krkonošského muzea ve Vrchlabí do českých rukou, a tím přispěl k zachování souboru mimořádné hodnoty.

Také v dalších letech neúnavně bojoval za záchranu památek, ale zejména po roce 1948 narážel mnohdy na nepochopení. Velmi dramaticky probíhalo počátkem 50. let bourání posledních cenných podsíňových roubených domů v Jilemnici. Vedení města se rozhodlo, že památkově chráněné objekty v dnešní Kavánově ulici zboří. Bourat se začalo v neděli, aby Ambrož nemohl mobilizovat orgány památkové péče. Učinil tak následujícího dne. Městský národní výbor následně dostal příkaz vše uvést do původního stavu, ale z celé akce učinil politickou záležitost a domy byly nenávratně zničeny.

Stejně, naštěstí úspěšně, musel bojovat o záchranu barokních sousoší na hlavním jilemnickém náměstí. Stal se proto trnem v oku tehdejšímu vedení národního výboru, jež mu dávalo svou nepřítel vřemohžně najevo, a tak se dožil i mnoha hořkostí. V dopise z 10. října 1951 si stěžuje: „*Jsem úplně vyčerpan a unaven letošní houževnatou a velkou prací konzervátorskou i mnohými nezdary z nepochopení [...]*“

Ambrož spolupracoval rovněž s Krkonošským muzeem v Jilemnici. Již za války vnímal muzeum jako důležitou posilu národního vědomí. Roku 1945, krátce po osvobození navrhoval jeho přemístění do zámku, ale narazil na nezám nových představitelů města. Intervenoval ve Svazu československých muzeí i na ministerstvu kultury, přičemž od těchto institucí se mu dostalo podpory. Naši přední odborníci, dr. Tuček, dr. Macháček a dr. Neustupný, opakovaně poukazovali na mimořádnou hodnotu jilemnických sbírek. Bohužel Ambrožovy návrhy nebyly vyslyšeny a muzeum, a tím i město přišlo o mnoho cenných předmětů, jež mohly muzejní sbírky zásadním způsobem obohatit. Situace se vyostřila natolik, že Ambrož na radnici demonstrativně složil finanční částku určenou výhradně k tomu, aby se u muzejních místností v radnici alespoň umyla okna. Je nabíledni, že ani tím si u nového vedení města neposloužil. Záměr se nakonec podařilo prosadit až v roce 1953, když bylo mnohé již nenávratně ztraceno.

Ve stejné době se Ambrož vcelku úspěšně zasazoval o důslednou ochranu horské přírody a v této čin-



1

nosti dosáhl pozoruhodných výsledků. Po kůrovcové kalamitě v roce 1945 pomáhal organizovat brigády k záchraně krkonošských lesů. Jeho neúnavná činnost přispěla o sedm let později (1952) k vyhlášení prvních rezervací, předcházejících zřízení Krkonošského národního parku (KRNAP). Málokdo dnes ví, že patřil k velkým odpůrcům budování nových lanovek a lyžařských vleků. Svůj odpor odůvodnil malým rozsahem Krkonoš, jejich jedinečností a z toho plynoucí nutností jejich zvýšené ochrany. Při uvedených snahách dbal také o náležitou osvětovou činnost.

Ambrožův život se uzavřel 15. května 1955. Roku 2014 byla na domě, kde Ambrož po léta žil, odhalena pamětní deska a město Jilemnice po něm pojmenovalo jednu ze svých ulic. Ambrožova vyhlídka nad Labským dolem patří k nejkrásnějším místům západních Krkonoš.

Ambrožova pozůstalost, jež sestává z knihovny a archivního fondu, byla pětadvacet let po jeho smrti (1980) předána v nekompletní podobě Krkonošskému muzeu v Jilemnici a dodnes slouží jako znamenitý pramen pro mnoho badatelů. Knihovna čítá zhruba 618 českých a 324 německých, někdy velmi cenných svazků. Archivní fond, uložený v 50 kartonech, obsahuje materiály k dějinám Jilemnice a četných okolních obcí, horských bud, dále řadu textů a soupisů památek, mimo jiné i údaje k rekvizici zvonů za 2. světové války, meteorologické záznamy, turistické materiály včetně slavných průvodců, prameny k dějinám lyžování, korespondenci s Josefem Alešem-Lyžcem, již zmíněný soupis stromů a mnoho dalšího. K tomu náleží přibližně 3 000 fotografií a negativů. Nechybí ani více než 200 kusů map a mapových podkladů. V Krkonošském muzeu patří fond k badatelsky nejfrekventova-



2

nějším. Není tedy vůbec nadsázkou, řekneme-li, že Ambrožovo dílo žije i v současnosti. Víc si snad ani přát nemůžeme.

Jan LUŠTINEC

Tento text byl sepsán výhradně na základě Ambrožovy pozůstalosti uložené v Krkonošském muzeu v Jilemnici (Fond AP, kart. 1–50).

Výběr z textů Jindřicha Ambrože:

Publikace

Výlety na Krkonoše, Praha 1926.

Krkonoše, Praha 1935.

Průvodce po Krkonoších, Špindlerův Mlýn, Bedřichov a okolí, Praha 1926.

Jilemnice, výňatky z dějin, rozvoj a zvláštnosti města, Jilemnice 1941.

Časopisecké články

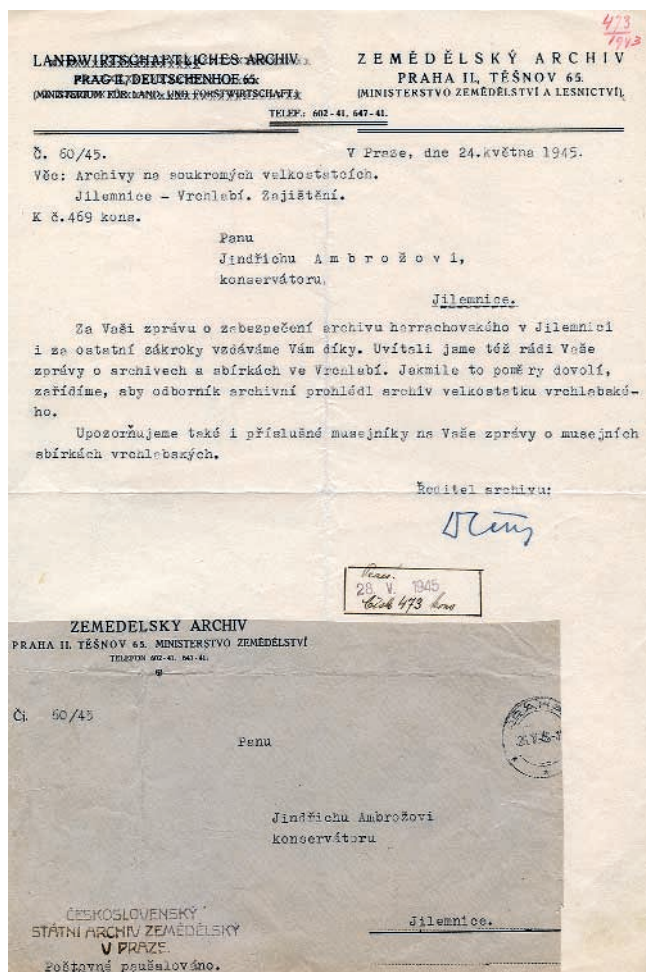
Otevření hrobek v Jilemnici, *Krkonošský obzor – zpravodajský list pohraničních okresů* X, 1940, č. 46, separát.

Ochrana přírody Krkonoš, *Horské prameny – vlastivědný sborník Krkonoš* III, 1947/1948, s. 130.

Radioaktivní prameny na Benecku, *Horské prameny – vlastivědný sborník Krkonoš* III, 1947/1948, s. 160. Krkonoše jsou vážně ohroženy, *Beseda – obrázkový čtrnáctideník Českého ráje a Podkrkonoší* V, 1948, s. 194.

Krkonoš, nikoli Zlaté návrší, *Horské prameny – vlastivědný sborník Krkonoš* IV, 1948/49, s. 21.

Z minulosti Jilemnicka, *Horské prameny – vlastivědný sborník Krkonoš* IV, 1948/1949, s. 59.



3



4

Obr. 3. Poděkování Jindřichu Ambrožovi za zajištění harachovského archivu v Jilemnici, 24. 5. 1945. Krkonoské muzeum Jilemnice, fond AP, kart. 48.

Obr. 4. Titulní list slavné publikace Krkonosé, jejímž autorem byl Jindřich Ambrož. Krkonoské muzeum Jilemnice.

Krkonoské boudy, *Horské prameny* – vlastivědný sborník Krkonosé IV, 1948/1949, s. 75.

O květinách v západních Krkonosích, *Horské prameny* – vlastivědný sborník Krkonosé IV, 1948/1949, s. 99. Zachráníme naše pohraniční lesy?, *Stráž severu* – deník Národní fronty v českém pohraničí II, 1946, č. 29, s. 3.

Lesní a luční hospodářství Krkonosé, *Turistické noviny* II, 1946, č. 4.

Adolf Träger (1888–1965): malíř, památkář, muzejník a pedagog

Adolf Träger byl typem renesančního člověka. Žil v době plné společenských, politických a sociálních zvrátů a dvou světových válek, jež dosud neměly obdoby. Na pozadí této doby můžeme sledovat jeho působení, které probíhalo, až na několik let prožitých na pražských studiích, v rodných Českých Budějovicích. Zde zásadním způsobem zasáhl do kulturního, společenského a institucionálního dění nejen rodného města, ale i širokého okolí a zanechal tu významnou stopu hned v několika oborech – především malířství, památkové péči a muzejnictví. Tento neprávem pozapomenutý člověk zasvětil celý svůj život péči o své milované město a jeho okolí, přičemž jej zformovaly především dva fenomény – České Budějovice se svým geniem loci a výtvarné umění. Z kombinace obojího vzešla právě jeho mimořádná práce památkářská a muzejní.

Trägerův rod má kořeny na jihočeských Blatech, v Dolním Bukovsku. Do Budějovic přišel na přelomu 18. a 19. století Adolfův pradědeček Jan, povoláním

řezník. Již v polovině 19. století se stala rodina zámožnou a vlastenecky založenou a pevně zakotvila mezi společenskou elitou města. Adolfův dědeček Jan vystudoval práva a stal se zemským soudním radou, Adolfův otec musel dát před plánovanými studií přednost správě rozsáhlého majetku. V roce 1876 se oženil s Marií Sazymovou, dcerou krajského lékaře MUDr. Ferdinanda Sazymy z okruhu vlasteneckého biskupa Jana Valeriána Jirsíka. Postupně se jim narodilo dvanact dětí, devátým dítětem byl syn Adolf.

Trägerovi žili ve velkém rodinném domě při pražské silnici, na tzv. Pražském předměstí v centru s kostelem sv. Jana Křtitele a sv. Prokopa a Staroměstským hřbitovem. Není divu, že ten se pak stal Adolfu Trägerovi cílem celoživotní památkářské ochrany a záchrany.

Po vchození staroměstské obecné školy měl pro Adolfův další vývoj zásadní význam nástup na budějovickou Vyšší českou reálku Matice školské, kterou navštěvoval v letech 1898–1905. Intenzivně absorboval tendence profesorského sboru tíhnout k národním dějinám a vlastivědě, což bylo často doplňováno exkurzemi po památkách v blízkém i širokém okolí. Zdejší profesor historie Josef Braniš, významný jihočeský historik umění, působil od roku 1888 jako konzervá-